

ESZMETÖREDÉKEK

CZIPRUSLOMBOK.

Petőfi versciklusának, amely *Czipruslombok Etelka sírjára* címmel jelent meg (1845), kimerítő analizisét és interpretációját adta Horváth János nagy monográfiájában (*Petőfi Sándor*, 1922, 538. stb.), rámutatva a gyűjteménnyel kapcsolatban Shakespeare-párhuzamokra és Petőfi-előtti költészetünkben a sírversek gyakoriságára. A magyar párhuzamokat megtoldhatom három adattal.

1. Petrik bibliográfiája (I, 479) regisztrálja a következő művet:

Funeralis Cupressus, advenientibus charis hospitibus maesta exhibita poesi. Dum solemnnes exequiae Excell. Illustr., ac. Rev. Dni Caroli episcopi Agriensis e comitibus Eszterházy de Galantha celebrantur. Agriae, 1799. — Megvan a Nemz. Múz.-ban. A kiemelt betűk az 1799. évszámot jelentik.

2. Az egri érsekmegyei könyvtárban (Címjegyzék, Eger 1893, 1170) van egy névtelen, folio-alakú kiadvány, amelynek címe: *Mátyusföldi Czipruslombok id. Majláth György kimúlása után.* A könyvet nem láttam, úgy-hogy nem tudom eldönteni, milyen korból való, de valószínű, hogy 1845 előtti. Amennyiben annak a Majláth Györgynek emlékét őrzi, aki eredetileg jezsuita volt és mint királyi személynök 1821-ben halt meg, akkor Petőfit megelőzi a „Ciprus-lombok“ cím és talán tudomása is lehetett a kiadványról az „egri hangok“ iránt oly fogékony költőnek.

3. Petrik bibliográfiájában (I, 480) még egy másik, idevonatkozó publikáció is található:

Cypressenzweige, oder Denkmal der Todesfeier Sr. Majestät des Kaisers und Königs Franz I. begangen zu Güns in Ungarn am 18. und 22. März 1835. Vom Verfasser der ungarischen Volkshymne: Éljen, éljen Ferdinándunk. 8°, 10 lev. Güns. (Köszeg.)

A témakör megérdemelné, hogy az összehasonlító irodalomtörténet szempontjából földolgozzák. Itt csak néhány gondolatot szeretnénk fölvetni és pár adatra rámutatni.

*

Közismert dolog, hogy a ciprus az ókor óta a gyásznak a szimbóluma. Ebben a fölfogásban énekelte *Berzsenyi*:

Leomlok én is szent porodon, Nemes!

A Jókkal együtt könnyeket áldozok,

S hamvedredet bús ciprusággal

Illeti Melpomeném zokogva.

(Wesselényi hamvaihoz, 1810.)

A Biedermeier-korban továbbélnék az empire neopklasszicizmusának rekvizitumai.¹ A német irodalomban már a tizenharmadik században voltak irodalmi ciprusok, amiket a halottak sírjára helyeztek. Egy Johann Peter Kohl nevű hamburgi szerző 1732-ben adta ki *Über den Sarg eines Tugendbegabten Jünglings ausgestreute Cypressen* címmel.² Egy másik szerzőnek — Ernst Wilhelm von Wobeser — hasonló című publikációját, amely *Cypressenzweige um die Urne Ludwigs XVI* címmel Görliitzben jelent meg (1796). Goedeke (Grundriss) és Kayser (Bücher-Lexikon) regisztrálják. Holzmann és Bohatta német anonyim-lexikona még egy hasonló munkát említ (I, 3599), amely kapcsolatban lehet témánkkal; szerzője Franz Horn, címe: *Cypressen von Markinart* (Braunschweig, 1800).³

A témának távolabbi rokonságába lenne vonható a reneszansz óta divatos „síremlék“ (*tombeau, tumulus*) divatja, amely a francia tizenhatodik században virágzott, de egészen a múlt századig nyomozható. A tombeau: epitáfiumok, versek; beszédek gyűjteménye, amely valamely kiváló személyiség emlékéért van hivatva megörökíteni. A leghíresebb volt ezek között az, amelyik Marguerite de Navarre emlékeztetere készült. Brunet és Babier szerint a címe: *Le Tombeau de Marguerite de Valois, fait premierement en distiques latins... depuis traduitz en grec, italien et françois par plusieurs des excellentz poètes de la France... Paris, 1551, 104 levél.* — Egy tehetséges erdélyi ifjúnak, Bona Györgynek korai halálát egy ilyen tombeau siratta, latin levelek és epigrammák gyűjteménye, amelyben Dudith András, Istvánffy és Sambucus is szerepelnek frásaikkal.⁴

Ronsard és költőtársai az igen-keresztény és jószágos IX. Károly emlékére állítottak verses emléket. Még Rousseau is kapott egy „tombeau“-t, stanzákban (1799). Ismeretes, hogy a tizenharmadik században Hervey angol költő írt temetői elmélkedéseket (*Meditations among the Tombs*, 1755), amelyeknek nagy visszhangjuk támadt a kontinensen. Paul Van Tieghem⁵ egész monográfiát tudott írni az európai sírköltészetéről, sajnos, magyar adatok nélkül (*La poésie de la nuit et des tombeaux en Europe au XVIIIe siècle*, Paris 1921). A téma sikerét az osszianizmussal is magyarázza (173). 1807-ben az olasz Foscolo lantján (*Dei Sepolcri*) már szentimentalizmus-nélküli, hazafias páthosz lett a nyögdcélselő, melancholikus műfajból. Foscolo költeménye a ciprusok említésével kezdődik:

¹ V. ö. az „örök Biedermeier“-ről szóló megjegyzéseimet: A magyar Biedermeier, Bp. Franklin 1940. 102.

² Meusel, Lexikon der deutschen Schriftsteller, Leipz. 1802.

³ Egy olaszból (D. Bartolotti) fordított német novella — Die Cypressen-Insel, ford. Ant. Joh. Friedr. Mayer, Hamburg 1825 — talán Böcklin Toteninsel-je (1880) felé mutat. — Itt említhetünk egy távolabbi kiadványt: J. A. Jacobi, Eichenlaub, auf Luthers Grab gestreut im Jahre 1817, Gotha 1817.

⁴ Epistolae aliquot et epigrammata funebria doctissimorum aetatis nostrae virorum, de obitu Georgii Bona. Peris 1561. — V. ö. Faludi János, Dudith András és a francia humanisták, Minerva-Könyvtár 1928. 14. — Études Françaises, 1, Szeged 1927. 42.

⁵ V. ö. róla még: Széphalom XLII, 73.

All'ombra de' cipressi e dentro l'urne
 Confortate de pianto è forse il sonno
 Della morte men duro?

A műfajhoz egyébként Petőfit alig fűzi más kapocs, mint a *Cipruslombok* klasszicizáló, preromantikus címe. Az ő cipruslombjai nem a humanizmus távoli, ideális tájképébe valók és nem is irodalmi konvenciók talajából nőttek, hanem egy konkrét élménynek inspirációjára terebélyesedtek ciklussá.

(Kolozsvár.)

Zolnai Béla.

TIBOLD MÁRTON

Talán igaz a tétel, hogy minden írni tudó ember életében egyszer meg tud írni egy regényt: a saját életének a regényét. Van, aki nem jut el csak az emlékiratig, de még a nagy íróknak is minden művében ott van az író gyermekkora, férfiküzdelme és legjobban sikerült munkájuk sokszor éppen az, amely nem akar más lenni, mint egy polgár vallomása, egy régi ház nemzedékváltásának története, az Istenkereső nyilvános confessiója, egy ember élete, a megbocsátó humorral szemlélt, bolond Én, a hősi álmodó csodálatos önmutogatása, az életét már csak elveszett idő emlékeiben élő Önösnek önéletrajza. Nomina sunt gloriosa.

Három erdélyi írónak önéletrajzregénye tartott megszállva az utóbbi hónapokban. A leplezetlenül memoárformát öltő *Fekete kolostor*;^{*} az első személyben való elbeszélés fikciója alól is hangos kiáltásokban fel-feltörő *Isten igájában*; és Molter Károlynak objektív hangú „fejlődésrajza”: *Tibold Márton*. A név szimbolikája könnyen átlátható ebben is és a széphistória itt sem vesztí azzal, ha igaz történetnek vesszük és a rokonszenves hőst magával az íróval azonosítjuk. Az irodalom modern formájában, Rousseau és Goethe óta, szinte egyesítette az író-t a művével: nemcsak a harcoló személyeket láthatjuk, hanem magát az író-t is nézzük, aki a bábukat kitalálja, öltözteti és mozgatja...

Az író legszebb regényét néha a biográfusok írják meg, ha — maguk is írók. Ha valaki rászánná magát megírni a magyar irodalom történetét nem a művek, hanem a művekben önmagukat kiélő, korukat szemlélő, élményeiket megörökítő írói gondolatok alapján: mozgalmas regényalakok, tollal cselekvő esztéták, irodalom-má lett fájdmukban megdicsőülő mesehősök seregszemléjét vonultatná el előttünk. Árpád vezérben is az előidőket álmodó, államrendet kereső Vörösmarty az érdekesebb, Arany János pedig romantikus színváltásban állna előttünk: a szürke kalap és nyáspolgári sétabot, a főtitkári kalamáris eltűnne és a parasztnemesből királyi lovaggá lett, szálfákkal öklelőző, soha meg nem valósult szerelmét büszkén eljátszó áruhás bajnok élné vágyálmainak igazi életét.

Molter Károly abban nagy, hogy az „égi más” helyett a „való”-nak szürkeségében tudja láttatni az epikus hősiességet. Amit ábrázol — a

* V. ö. Széphalom XIII, 83.

rengeteg és sokszor könyvízü dialóguson keresztül —: a kilencvenes és kilencszázas évek Magyarországá, ez a nekünk valóban ma már hőskor, az első világháború előtti boldog béke, a századforduló mit sem sejtő idillje, amikor még csak A d y Endre érezte előre a vihart és Európa összeomlását. Az ország pedig még élhette a maga valójában szentistváni életét, a többnyelvűség és kévertfajúság monarchiájának áldásos, de halálraítélt kereteiben. M o l t e r Károlynak néha köznapis és darabos, lírai érzékenyülés nélküli szimfóniájából egy folyton erősödő melódia hangzik ki (és ez az, amiért iskolai olvasmánnyá lehetne avatni a könyvet): a magyarság melódiája, amely egy bácskai sváb fiú lelkében visszhangzik, először idegen dallamként, majd egyetlen, belső, ösztönös, mindent betöltő zene lesz belőle. A magyarrálevés gyönyörű élményét írták meg ebben az egyébként szürke történetben, inkább fanyar humorral és pillanatok hanglemezrevételével, mint pátosszal és stílizálással. Ez a Tibold Márton nem felejtí el gyermekkorának szerb dajkanótáit, ragaszkodik német kultúrájához, de „együtt lélekzik“ a magyarsággal. Annyira magyar már, hogy nem szorol magyarkodásra, származása megtagadására. De nem ismeri a konjunktúra-nemzetiséget és nem tud az opportunus állampolgárságról. Nincs tudatalatti komplexuma, nem esik az asszimilánsok perzekutor sovinizmusának betegségébe: „Sose leszek — mondja Tibold Márton — magyar királyi szabadalmazott, másokat kizáró, elsőosztályú magyar. Utálok az olyan magyarokat, meg németeket, akik ebből meg akarnak élni!“

Bár minél több ilyen „másodosztályú“ magyarja volna a magyarságnak, amelynek vonzóereje talán éppen abban van, hogy maga is ellenzéki és lázadó, üldözött és bujdosó, végveszedelmeiből hazáját építő. Minden nyelvre le kell fordítani ezt az emberi magyarságú regényt, hogy mindenki olvassa, aki tagadni akarná az önkéntes, békés asszimiláció lehetőségét. Éppen Erdély a legjobb cáfolat erre, a Helta i Gáspárok, a Halle rok, a Reményik Sándorok, Kós Károlyok, M o l t e r Károlyok Erdélye, amely a Ferenc-csatorna mellől végképpen magához ölelte, a Maros mellé plántálta a kis Martin Tibold német gyökerű, dús magyarlombozatú életfáját.

(Kolozsvár.)

Garázda Péter.